učenik učitelja

glasovi
skladateljskih
generacija
od Berse do danas

Hana Breko Kustura
Iva Lovrec Štefanović

Hana Breko Kustura
Iva Lovrec Štefanović

učenik učitelja

glasovi skladateljskih generacija
od Berse do danas

IZDAVAČ
Cantus d.o.o.
Hrvatsko društvo skladatelja
Berislavićeva 9

ZA IZDAVAČE
Mirjana Matić
Antun Tomislav Šaban

UREDNICA
Petra Pavić

LEKTORICA
Darija Šćukanec

DIZAJN
Emil Šimik, Econik d.o.o.

FOTOGRAFIJE I SLIKOVNI PRILOZI
osobni arhivi skladatelja
arhiv Hrvatskog glazbenog zavoda
arhiv HDS-a
Zbirka Fonda Stjepan Šulek
(digitalizirao i obradio MIC KDVL)

TISAK
New Flyer, Zagreb

Tiskanje dovršeno u studenom 2026.

Posebno zahvaljujemo svim skladateljima i članovima njihovih obitelji koji su nam svojim angažmanom, ustupljenim fotografijama i pomoći u istraživanju obiteljskih i osobnih arhiva omogućili da ovu knjigu obogatimo dragocjenom fotografskom građom.

ISBN 978-953-7530-18-1
CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet (katalog.bukinet.hr) pod brojem 991006073048309366

Objavljivanje ove knjige potpomoglo je Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske te Gradski ured za kulturu i civilno društvo grada Zagreba.

—

© Cantus d. o. o., Zagreb, 2026.
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pisanog dopuštenja.

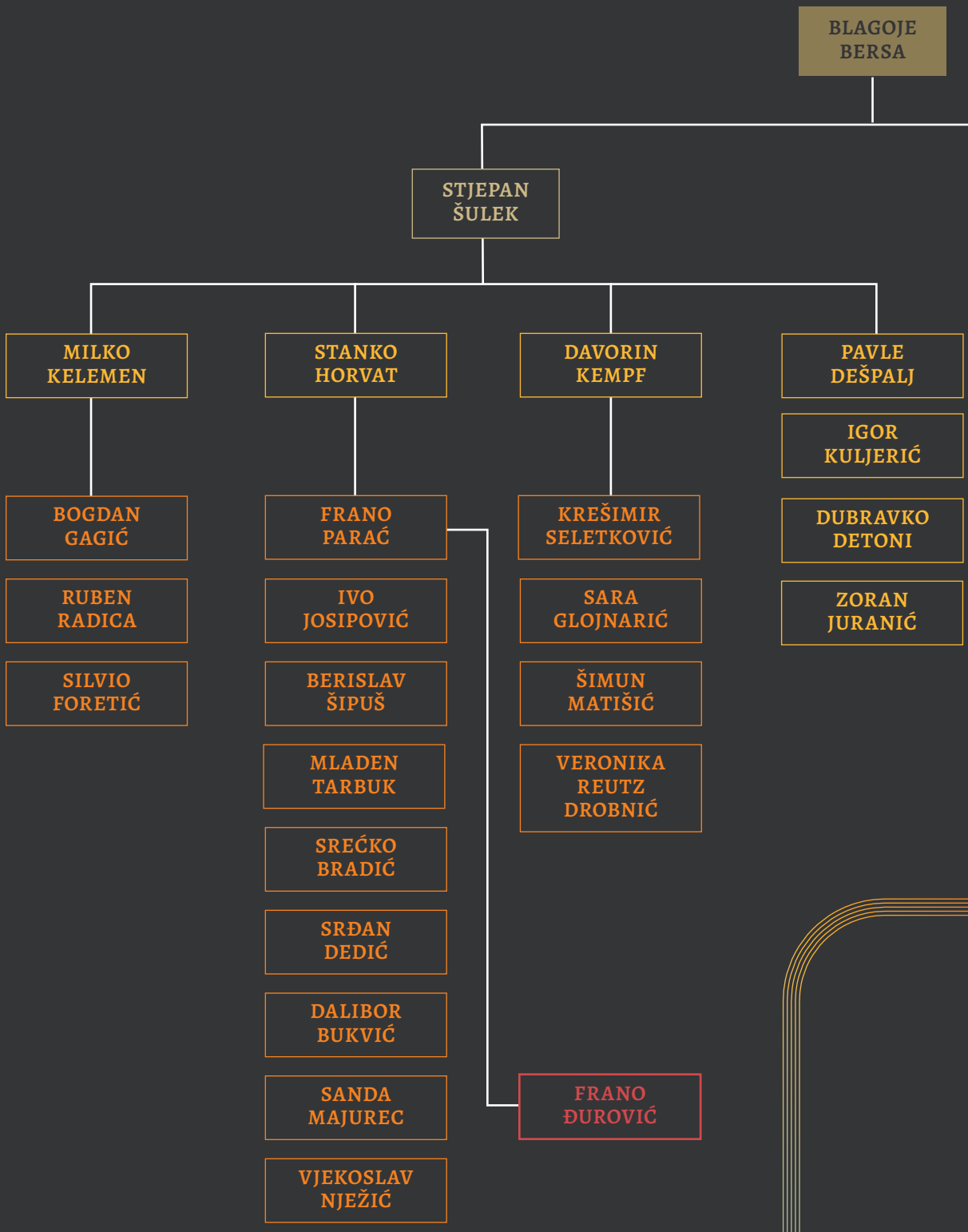
Hana Breko Kustura
Iva Lovrec Štefanović

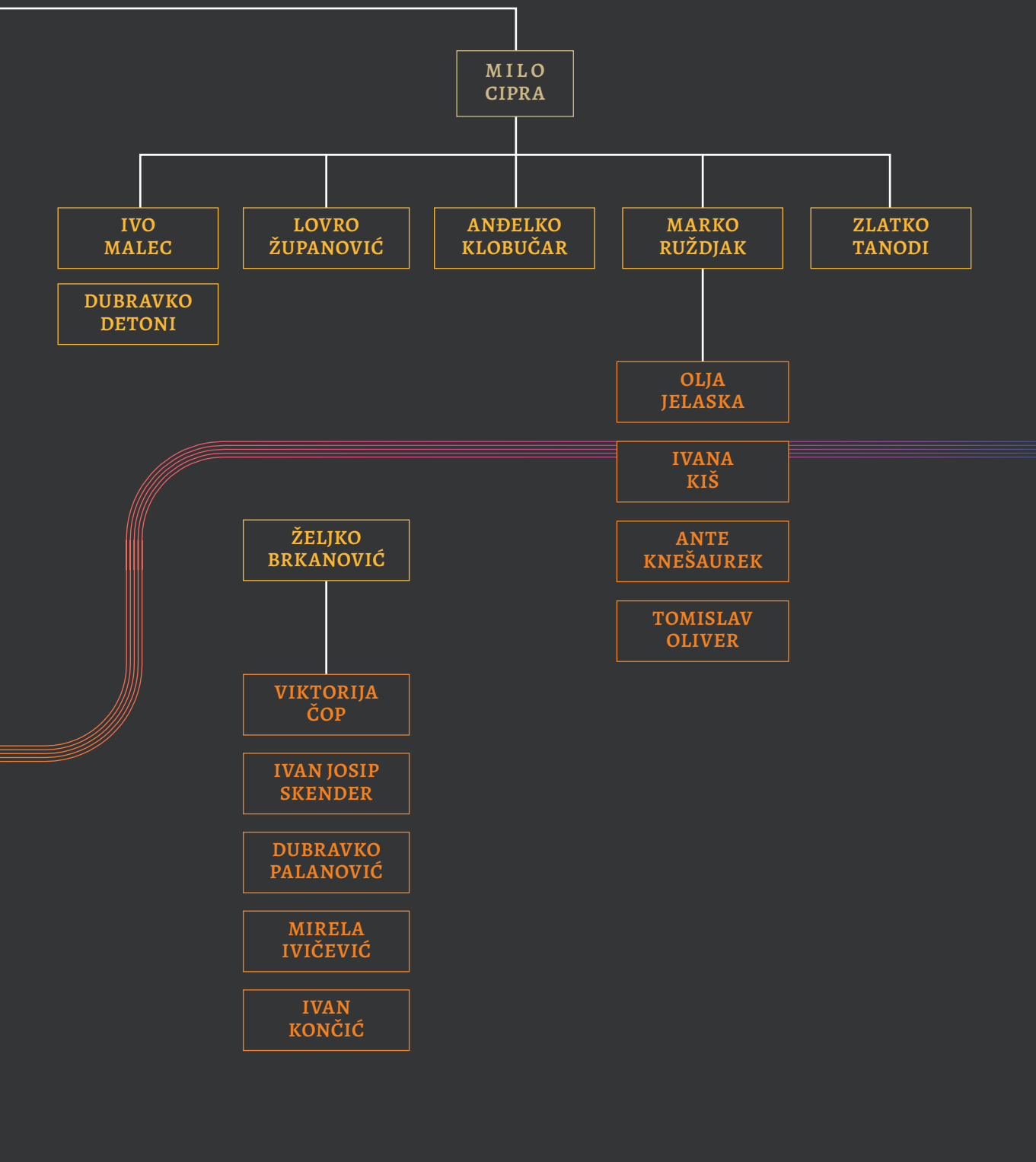
učenik učitelja

glasovi skladateljskih generacija od Berse do danas

Zagreb, 2026.

CANTUS HDS

BLAGOJE BERSA
STJEPAN ŠULEK
MILKO KELEMEN
STANKO HORVAT
DAVORIN KEMPF
PAVLE DEŠPALJ
IGOR KULJERIĆ
DUBRAVKO DETONI
ZORAN JURANIĆ
BOGDAN GAGIĆ
RUBEN RADICA
SILVIO FORETIĆ
FRANO PARAĆ
IVO JOSIPOVIĆ
BERISLAV ŠIPUŠ
MLADEN TARBUK
SREĆKO BRADIĆ
SRĐAN DEDIĆ
DALIBOR BUKVIĆ
SANDA MAJUREC
VJEKOSLAV NJEŽIĆ
KREŠIMIR SELETKOVIĆ
SARA GLOJNARIĆ
ŠIMUN MATIŠIĆ
VERONIKA REUTZ DROBNIĆ
FRANO ĐUROVIĆ

MILO CIPRA
IVO MALEC
LOVRO ŽUPANOVIĆ
ANĐELKO KLOBUČAR
MARKO RUŽDJAK
ZLATKO TANODI
DUBRAVKO DETONI
OLJA JELASKA
IVANA KIŠ
ANTE KNEŠAUREK
TOMISLAV OLIVER
ŽELJKO BRKANOVIĆ
VIKTORIJA ČOP
IVAN JOSIP SKENDER
DUBRAVKO PALANOVIĆ
MIRELA IVIČEVIĆ
IVAN KONČIĆ

sadržaj

Predgovor koji se sluša 8

Uvod 10

1. POČETCI JEDNE ŠKOLE 16

BLAGOJE BERSA – učitelj budućih učitelja 18

2. UČENICI POSTAJU UČITELJI 38

STJEPAN ŠULEK – škola i njezina grananja 40

Učenici o učitelju Šuleku:
Milko Kelemen 45
Dubravko Detoni 47
Zoran Juranić 50
Pavle Dešpalj 51
Igor Kuljerić 54
Davorin Kempf 57
Stanko Horvat 60

MILO CIPRA – druga linija Bersina nasljeđa 64

Učenici o učitelju Cipri:
Iz potrage za Ivom Malecom 67
Dubravko Detoni 68
Lovro Županović 69
Anđelko Klobučar 72
Marko Ruždjak 75
Zlatko Tanodi 78

MILKO KELEMEN – od Šulekove klase prema svijetu 80

Učenici Milka Kelemena:
Bogdan Gagić 82
Ruben Radica 83
Silvio Foretić 84

3. UČITELJI NAŠIH VREMENA / ŠKOLA SE NASTAVLJA 86

STANKO HORVAT 88

Učenici o učitelju Horvatu:

Frano Parać 93

Ivo Josipović 94

Berislav Šipuš 96

Mladen Tarbuk 99

Srećko Bradić 102

Srđan Dedić 104

Dalibor Bukvić 106

Sanda Majurec 108

Vjekoslav Nježić 111

DAVORIN KEMPF 116

Učenici o učitelju Kempfu:

Krešimir Seletković 121

Sara Glojnarić 123

Šimun Matišić 128

Veronika Reutz Drobnić 132

MARKO RUŽDJAK 134

Učenici o učitelju Ruždjaku:

Olja Jelaska 137

Ante Knešaurek 141

Ivana Kiš 142

Tomislav Oliver 145

FRANO PARAĆ 148

Frano Đurović o učitelju Paraću 152

ŽELJKO BRKANOVIĆ – pedagoška linija koja ulazi u priču 154

Učenici o učitelju Brkanoviću:

Viktorija Čop 159

Ivan Josip Skender 163

Dubravko Palanović 167

Mirela Ivičević 169

Ivan Končić 170

Putokazi 188

Prilozi na kraju knjige

Bilješke 192

Literatura 200

O autoricama 212

Predgovor koji se sluša

Skenirajte i poslušajte

Wood

Jedan je svijet u kojem živimo. Živimo jedan život.

Jedan život, pak, može donijeti bezbroj svjetova koje stvaramo, smišljamo ili tek sanjamo… Učiti o svijetu našeg života čini se jednostavnim, prirodnim i ponekad instinktivnim. Učiti o stvaranju novih svjetova svakako je složenije, iziskuje metode, plan i poseban pristup. Kako je biti učenikom u učenju umjetničkog zanata, na primjer skladanja glazbe, možemo doznati izravnim pitanjima upravo učenicima pa se tako oblikuje mreža iskustava kroz njihova svjedočanstva, ali i mreža koja iznosi jednu od povijesti glazbe upravo kroz ta fina tkanja (pedagoških) odnosa, utjecaja, povezanosti i drukčijeg kontekstualiziranja.

Povijest, pa tako i povijest glazbe malog naroda koji je opstao u vrlo raznolikim političkim uvjetima, svakako drukčije bilježi svoje vrhunce, glavne i sporedne likove, odnosno ono što bismo nazvali školom. U Hrvatskoj se već dugo vrlo jasno govori o Stančićevoj pijanističkoj školi, Humlovoj violinističkoj školi, ali i Šulekovoj ili Bersinoj klasi, dok se uglavnom mlađe klase spominju tek nabrajanjem učenika učitelja. Možda je najdelikatnija škola baš škola skladateljskog zanata, jer se skladatelji obrazuju na satovima svojih učitelja, ali su utjecaji i širi i složeniji. Jasno je da umjetnost i umijeće skladatelja ne nastaje izolirano od drugih glazbeničkih osobnosti, ponajprije skladateljskih, ali se primljeni signali uvijek amalgamiraju s vlastitim talentom i idejama, oblikujući jedinstvenu skladateljsku osobnost.

Jedan od mogućih uvida u tijek povijesti hrvatske glazbe nudi se u odnosu učenika i učitelja, prateći svojevrsnu genealogiju, pri čemu se uvijek jasno ističu oni koji iskaču iz tih ispruženih pravaca ili pak pokreću neki svoj.

U jednom od uvodnih tekstova važne knjige muzikologinje Eve Sedak *Glazba između – poglavlja o stotinu godina hrvatske glazbe (1890. – 1990.)*, razmatranje o mogućnostima sagledavanja povijesti hrvatske glazbe navodi i ovo: „… moguće je potom unutar koordinatnog sustava hrvatske glazbe dvadesetog stoljeća povlačiti i druge zamišljene dijagonale, od (učitelja) Zajca prema (učitelju) Bersi, ali i od (impresionista) Berse prema Slavenskom ili prema (učiteljima) Šuleku, Horvatu i Kempfu ili od (folklorista) i (zvukovnog eksperimentatora) Slavenskog prema Brkanoviću i Horvatu, ali i prema Sakaču i Detoniju, od (konstruktivista i simbolista) i (neoklasičara) Cipre prema Malecu i Ruždjaku, ali i prema Bjelinskom, Papandopulu, Klobučaru… itd., itd.” [1]

I prije negoli je spomenuta knjiga objavljena, zahvaljujući i uredničkom radu Dalibora Davidovića godine 2024., jedan je vrlo neovisni i pomalo nadobudni mladalački pokušaj uspostave odnosa bilježenjem svjedočanstava započeo trideset godina prije: godine 1994. u radijskom ciklusu Učenik učitelja na Trećem programu Hrvatskog radija. Autorica tih emisija Hana Breko, tek godinu nakon diplome muzikologije, u ideji urednice Ive Lovrec Štefanović bilježi tad razmišljanja hrvatskih suvremenih skladatelja o njihovom učenju kompozicije kod svojih učitelja. Dragocjenost tonskih zapisa neprijeporna je, kao uostalom i svaki zapis razgovora sa skladateljima, poglavito u okruženju koje gotovo i ne poznaje sustavne muzikološke monografije pojedinih skladatelja kojima bi se to razdoblje povijesti hrvatske glazbe moglo jasnije upoznati. Pripadnost učenika učiteljevoj školi otvara novu perspektivu vertikalnog odnosa u povijesnoj perspektivi, ali i horizontalnog

odnosa prema suučenicima iz klase, odnosno onim autorima koji su na istom izvoru znanja krenuli u otkrivanje vlastitih umjetničkih svjetova.

Činjenica da je prije nekoliko godina proslavljeno stoljeće Muzičke akademije u Zagrebu (koje je iznjedrilo sjajno monografsko izdanje)[2], osvijestila je i neke detalje, ali i krupni rakurs pedagoške povijesti hrvatske glazbe u skladateljskom nizu, dajući raspon od 130 godina, otkad se učila kompozicija na ustanovi.

Osnutak odsjeka seže u davnu 1896., kad je uz postojeće odjele za učenje instrumenata i pjevanja oformljen i Odjel za kompoziciju, koji je nudio dopunski dvogodišnji obrazovni program za kandidate koji su prije toga završili koji instrumentalni studij. Tek se akademske godine 1922./1923., međutim, pokreće puni petogodišnji studij kompozicije.

Razmišljajući o povijesti glazbene pedagogije i dostupnim podatcima, postojanje tonskih zapisa skladatelja koji govore o svojim profesorima – Stjepanu Šuleku, Milu Cipri i Stanku Horvatu, i s obzirom na to da većina tih skladatelja nije više među nama – dobivaju prvorazrednu važnost u dimenzioniranju i humaniziranju inače šturih podataka. Ideja da se objedinjeno objave ta svjedočanstva iz razdoblja od 1994. do 1996., raste u smjeru prikupljanja novih i oblikovanja jednog genealogijskog stabla hrvatske glazbe. Pritom se činjenica da je 1973. godine, uz 100. obljetnicu rođenja Blagoja Berse upravo Društvo hrvatskih skladatelja (danas HDS) u svom prostoru organiziralo razgovor s njegovim učenicima, a Radio Zagreb je to zabilježio (jer je upravo tad emitirao i serijal emisija u kojima učenici, svaki u svojoj epizodi, iznose sjećanja o svojem učitelju Blagoju Bersi[3]), pokazuje kao dokaz da je razmišljanje o istraživanju odnosa učenik-učitelj postojalo kao ravnopravno obilježavanju velike Bersine obljetnice koncertom, izložbom i objavljivanjem notnih izdanja. Tako se i ovo naše „stablo" pružilo u prošlost prema Bersi, a novi razgovori, novi set pitanja upućen je sadašnjim suvremenim skladateljima i skladateljicama, od kojih su neki već i učitelji najnovijoj generaciji.

Činjenica da su tonski zapisi, uz autorsko-uredničke zahvate i kontekstualizaciju, preneseni u obliku transkripata te da je i u novim razgovorima očuvan biljeg diskursa svakog sugovornika ponaosob otvara perspektivu upoznavanja njihovih osobnosti i spremnosti da otkriju i neke privatne momente iz procesa učenja. Time se daje autentičnost knjizi koja sabire njihova svjedočanstva i priče.

Nekoliko uklona prema skladateljima koji više nisu među nama, a smatrani su bitnima za „stablo ove knjige", omogućeno je čitanjem tragova u objavljenim tekstovima, intervjuima ili radijskoj arhivi emisija.

Bez namjere da se piše povijest hrvatske glazbe, ova knjiga različitih priča autentičnih svjedočanstava slaže mozaik kojim se mogu čitati kontinuiteti ili diskontinuiteti stilskih nasljeđa, ali u svakom slučaju nizanje pedagoških razina odnosno vertikala. Prvi je ovo korak da bismo mogli – naravno, uz poznavanje autorskih opusa – prepoznavati utjecaje u samoj glazbi.

Dakle, knjiga iznosi svjedočanstva o radu učitelja, njihovim zahtjevima, savjetima ili odnosu prema učiteljevim uzorima, o instrumentaciji, formi, ali i skladateljskoj slobodi i posebice odnosu stege te slobode.

Novu perspektivu toj građi svakako bi donijele analize same glazbe, skladbi te razmatranja o istovremenim opusima učenika i učitelja, a onda i istovremenim opusima učenika istog učitelja u odnosu na one drugih učitelja... Moguće je naslutiti taj sloj istraživanja i interesa u ovoj knjizi, ali je on tek uputnica i poticaj složenom i sveobuhvatnom nastavku.

Dakako, izjave i sjećanja podložna su autocenzuri, ali i vrlo osobnom rakursu, naročito u situaciji vremenskog odmaka koji može dati i neki novi uvid u vlastiti razvoj i odnos prema učitelju. Zato je zanimljivo uspoređivati sjećanja učenika istog učitelja, ali i razmotriti skladatelja koji je u knjizi i učenik te potom i učitelj. No, osobna su svjedočanstva autentičan trag upravo osoba i tako ih treba čitati i kontekstualizirati. Knjiga ne obuhvaća sve skladatelje ovih razdoblja ni sve pedagoške linije, jer je krenula od datog materijala i dopunila ga idući prema sadašnjosti. Bersa nam se „ponudio" ne samo kao jedan od najpoznatijih učitelja u hrvatskoj glazbi prošlog stoljeća, nego upravo i zahvaljujući snimci razgovora u radijskoj arhivi, a Stjepan Šulek zapravo nosi jaku liniju prema sadašnjosti, jednako kao i Milo Cipra.

Vrijednost knjige otvara se u posebnim emocijama učenika prema učiteljima i sjećanjima na njih, onom što nijedna znanstvena publikacija, leksikon ili uobičajena monografija ne uspijevaju doseći. Biografski podatci su, stoga, ovdje uključeni u prezentiranju učitelja, dok se za učenike ne navode zasebne biografije, jer se za dio njih (suvremenih) biografije pune i djelima i uspjesima i novim kontekstima. Ujedno, knjiga nema za cilj ponuditi niz biografskih portreta, nego se drži osovine odnosa učitelja i učenika te tom tajnovitom (a ovim ipak pomalo otkrivenom) prijenosu skladateljskog znanja i iskustava među naraštajima.

Ova knjiga tek je prvi korak u (novom smjeru) otvaranja teme koja nije do sad imala publikaciju takve dominantne srži pa ovdje okupljena građa daje mogućnosti postavljanja i novih pitanja, usporedbi i nadasve daljnjih istraživanja. Zato je namjera jasna – zabilježiti, prikupiti i povezati svjedočanstva o skladateljsko-pedagoškim odnosima u hrvatskoj glazbi, stvarajući temelj budućim istraživanjima i obuhvaćanjima stvarnog odraza tih odnosa u glazbi.

Naposljetku, ova knjiga figurira poput nekog spomenara sjećanja učenika o svom učitelju odnosno učiteljima, donoseći diskurs koji pripada području muzikološke literature koja će, nadamo se, biti jednako korisna akterima ovih uspomena, kao i svim sadašnjim te budućim studentima i ljubiteljima hrvatske glazbe – otvarajući im istovremeno put k nekoj novoj kulturi (glazbenog) sjećanja.

Dakako, izjave i sjećanja podložna su autocenzuri, ali i vrlo osobnom rakursu, naročito u situaciji vremenskog odmaka koji može dati i neki novi uvid u vlastiti razvoj i odnos prema učitelju. Zato je zanimljivo uspoređivati sjećanja učenika istog učitelja, ali i razmotriti skladatelja koji je u knjizi i učenik te potom i učitelj. No, osobna su svjedočanstva autentičan trag upravo osoba i tako ih treba čitati i kontekstualizirati. Knjiga ne obuhvaća sve skladatelje ovih razdoblja ni sve pedagoške linije, jer je krenula od datog materijala i dopunila ga idući prema sadašnjosti. Bersa nam se „ponudio" ne samo kao jedan od najpoznatijih učitelja u hrvatskoj glazbi prošlog stoljeća, nego upravo i zahvaljujući snimci razgovora u radijskoj arhivi, a Stjepan Šulek zapravo nosi jaku liniju prema sadašnjosti, jednako kao i Milo Cipra.

Cilj knjige stoga nije iscrpna rekonstrukcija svih skladateljskih i pedagoških odnosa, nego praćenje odabranih linija za koje je bilo moguće prikupiti relevantna osobna svjedočanstva i dokumentarnu građu. Pritom su unutar poglavlja o svakom učitelju navedeni svi njihovi učenici, dok su u grafičkom prikazu skladateljskoga stabla izdvojeni oni koji su obuhvaćeni knjigom. Stablo, dakle, ne predstavlja cjelovitu genealogiju hrvatske skladateljske pedagogije, nego vizualizaciju odnosa koje knjiga neposredno istražuje. Za neke druge važne profesore kompozicije, primjerice Krstu Odaka ili Franju Dugana st., ne postoje usporedivi dokumentarni zapisi koji bi omogućili da se njihovi pedagoški odnosi osvijetle na isti način, premda bi njihovo uključivanje nedvojbeno pridonijelo širini prikaza. Praćenje pedagoških linija prema našim suvremenicima pritom nužno zahvaća i određene naraštajne horizontale.

Tako linija od Stjepana Šuleka prema današnjim profesorima vodi kroz klase Stanka Horvata i Davorina Kempfa, a ona od Mila Cipre preko Marka Ruždjaka. Pritom valja uvažiti i činjenicu da je Ciprin učenik Ivo Malec imao vlastitu klasu u inozemstvu, dok među učenicima Zlatka Tanodija zasad nema onih koji su i sami postali učitelji kompozicije. Frano Parać, pak, pripada generacijskoj horizontali klase Stanka Horvata, pa smo u razgovor uključili Franu Đurovića, jedinoga među njegovim učenicima koji i sam ima učenike. Time smo možda narušili pravilnost zamišljene geometrije stabla, ali smo vjernije prikazali stvarne pedagoške odnose: premda je Frano Parać samo dvije godine mlađi od Marka Ruždjaka, u vertikali pedagoškoga stabla pripada generaciji bližoj sadašnjosti.

Knjiga tako donosi svjedočanstva onih koji su se odazvali pozivu, ali i onih koje smo ciljano uključili radi potpunijeg prikaza generacijskih veza. Takav odabir ne podrazumijeva vrednovanje važnosti pojedinih skladatelja niti isključuje druge pedagoške linije, nego proizlazi iz koncepcije knjige i mogućnosti njezine realizacije.

Proučavanje skladateljskih pedagoških genealogija, odnosa učitelja i učenika te prijenosa stvaralačkih iskustava među generacijama pripada području muzikoloških i interdisciplinarnih istraživanja koje otvara različite mogućnosti pristupa – od rekonstrukcije mreža pedagoških odnosa i razmatranja njihova utjecaja na skladateljsko stvaralaštvo do istraživanja osobnih svjedočanstava kao vrijednih izvora za razumijevanje glazbene povijesti. Ova knjiga povezuje te pristupe: kroz arhivske i novoprikupljene razgovore prati odabrane linije hrvatske skladateljske pedagogije, nastojeći osvijetliti osobnu i stvaralačku dimenziju prijenosa znanja među generacijama.

Vrijednost knjige otvara se u i posebnim emocijama učenika prema učiteljima i sjećanjima na njih, onom što nijedna znanstvena publikacija, leksikon ili uobičajena monografija ne uspijevaju doseći. Biografski podatci su, stoga, ovdje uključeni u prezentiranju učitelja, dok se za učenike ne navode zasebne biografije, jer se za dio njih (suvremenih) biografije pune i djelima i uspjesima i novim kontekstima. Ujedno, knjiga nema za cilj ponuditi niz biografskih portreta, nego se drži osovine odnosa učitelja i učenika te tom tajnovitom (a ovim ipak pomalo otkrivenom) prijenosu skladateljskog znanja i iskustava među naraštajima.

Ova knjiga tek je prvi korak u (novom smjeru) otvaranja teme koja nije do sad imala publikaciju takve dominantne srži pa ovdje okupljena građa daje mogućnosti postavljanja i

novih pitanja, usporedbi i nadasve daljnjih istraživanja. Zato je namjera jasna – zabilježiti, prikupiti i povezati svjedočanstva o skladateljsko-pedagoškim odnosima u hrvatskoj glazbi, stvarajući temelj budućim istraživanjima i obuhvaćanjima stvarnog odraza tih odnosa u glazbi.

Naposljetku, ova knjiga figurira poput nekog spomenara sjećanja učenika o svom učitelju odnosno učiteljima, donoseći diskurs koji pripada području muzikološke literature koja će, nadamo se, biti jednako korisna akterima ovih uspomena, kao i svim sadašnjim te budućim studentima i ljubiteljima hrvatske glazbe – otvarajući im istovremeno put k nekoj novoj kulturi (glazbenog) sjećanja.

